

HEINZ SCHAIDINGER

HISTORYCZNE
POTWIERDZENIE
PROROCZYCH
OKRESÓW

*Historyczne potwierdzenie 538 roku n.e.
jako początku proroczego okresu 1260 lat*

Seminarium w Bogenhofen, Austria
maj 2010 roku

Spis treści

Wprowadzenie.....	3
1. OKRES ZMIAN	4
Nota metodologiczna.....	5
2. FRANKOWIE A 508 ROK N.E.	6
Chrzest Chlodwiga	6
Awit i Chlodwig	8
3. OSTROGOT TEODORYK, FRANK CHLODWIG I BIZANTYJSKI CESARZ.....	12
Szczyt potęgi Ostrogotów.....	14
Upadek królestwa Ostrogotów.....	18
Podzielenie i zniszczenie ariańskich królestw przez Bizancjum	21
4. BIZANCJUM A 538 ROK.....	23
Religijność Justyniana.....	23
Wojna Justyniana z Ostrogotami do 538 roku.....	25
Ostateczne pokonanie Ostrogotów po 538 roku.....	27
Historia łączenia Kościoła z państwem	28
5. PODSUMOWANIE	31

Wprowadzenie

Proroczy okres trzech i pół czasu, 42 miesiące czy 1260 dni występuje kilka razy w *Księdze Daniela* i *Apokalipsie Jana* (zob. tabela poniżej). Jako adwentyści dnia siódmego wierzymy, że papieństwo jest potęgą symbolizowaną przez mały róg w rozdziałach 7 i 8 *Księgi Daniela*, a symboliczne 1260 dni oznaczają 1260 rzeczywistych lat supremacji papieskiej początkowo jako potęgi wzrastającej, a następnie tracącej na znaczeniu. Wierzymy także, że upadek papieństwa w 1798 roku jest porównany w Ap 13,3 do „śmiertelnej rany”, która zostanie wygojona, zaś „czas, czasy i pół czasu” w Dn 7,25 wiąże się z tym samym okresem w Ap 12,14 i 1260 dniami w Ap 12,6 i 42 miesiącami z Ap 13,5. Tak więc wierzymy, że rok 1798 to najbardziej prawdopodobny *terminus ad quem* (data zakończenia) trzech i pół czasu czyli 1260 proroczych dni z Dn 7,25 i Ap 12,6.

Dn 7,25.....	Czas i dwa czasy i pół czasu
Dn 12,7.....	Czas, dwa czasy i pół czasu
Ap 11,2	42 miesiące
Ap 11,3	1260 dni
Ap 12,6.....	1260 dni
Ap 12,14	Czas i czasy, i pół czasu
Ap 13,5.....	42 miesiące

Okres wymieniony w Dn 7,25 jest także powiązany z 1290 i 1335 dniami z Dn 12,11-12. To znaczy, że nie możemy odrzucić 538 roku n.e. jako *terminus a quo* (daty początkowej) 1260 dni, ani 508 roku n.e. jako *terminus a quo* 1290 i 1335 dni, kiedy „codzienna” została odjęta i ustanowiono „obrzydlivość spustoszenia”. Jednak trzymanie się tych dat wydaje się być prawdziwym wyzwaniem. Co wydarzyło się w 508 roku n.e. i 538 roku n.e., co mogłoby wspierać pogląd, iż daty te mają istotne znaczenie dla wzrostu potęgi papieństwa? Moja strategia będzie polegać na sięgnięciu nie tylko do historii, ale także starych kanonów¹, kodycyli², dekretów i pism w celu rzucenia światła na znaczenie 508 roku i 538 roku, które nie są z reguły podkreślane w ogólnych podręcznikach historii, jako że historycy nie są zainteresowani znaczeniem tych dat nadanym im w prorocztwach.

¹ Kanony kościelne to uchwały soborów będące elementami prawa kościelnego.

² Kodycyle to zbiory praw cesarstwa.

1. OKRES ZMIAN

Nota metodologiczna. Zakończenie 1260 proroczych dni w 1798 roku każe zadać pytanie o datę rozpoczęcia tego okresu. Wystarczy odjąć 1260 od 1798, by otrzymać 538 rok jako początek tego proroczego okresu. Zatem co właściwie wydarzyło się w 538 roku?

Zanim spróbujemy odpowiedzieć na to pytanie, musimy odpowiedzieć na pytania dotyczące metody naszego badania. Czy jest właściwe przystąpienie do obliczenia początku przez cofnięcie się od końcowego wypełnienia? Czy nie powinniśmy najpierw wiedzieć ponad wszelką wątpliwość, że 538 rok jest początkiem okresu, a następnie dojść do 1798 roku, by sprawdzić, czy proroctwo rzeczywiście się wypełniło? W ten sposób ludzie żyjący przed rewolucją francuską mogliby posłużyć się tym proroctwem, by przewidzieć upadek papieżstwa w 1798 roku.

W rzeczy samej, żadne z proroctw zawartych w *Księdze Daniela* i *Apokalipsie Jana* nie zostało nigdy w pełni zrozumiane przed jego wypełnieniem. Proroctwa związane z okresami proroczymi nie zostały dane po to, by przepowiadać pewne wydarzenia przed ich wypełnieniem. Przeciwnie, metoda polega na tym, by słuchać proroctwa, być gotowym do jego zrozumienia, aby po jego wypełnieniu zrozumieć je i wiedzieć, czego dotyczyło. Ta zasada hermeneutyczna jest zalecana, a nawet przewidziana przez pisarzy biblijnych.

Zobacz np. Mt 24,25 i Mk 13,23, a zwłaszcza J 14,29, gdzie Jezus mówi uczniom o pewnych zdarzeniach z wyprzedzeniem, aby, gdy przepowiedziane wydarzenia nastąpią, uczniowie mogli uwierzyć. Nawet proroctwa mesjanistyczne *Starego Testamentu* zostały w pełni zrozumiane jedynie po ich wypełnieniu (Łk 24,25-27.44). Także Daniel, który sam nie rozumiał wielu aspektów proroctw danych za jego pośrednictwem (Dn 8,26), przepowiedział wzrost zrozumienia w czasach ostatecznych (Dn 12,4). Tak więc nie powinniśmy być zaskoczeni faktem, że proroctwa Daniela związane z czasem nie były początkowo w pełni zrozumiane, ale miały zostać lepiej zrozumiane w miarę zbliżania się ich wypełnienia³. Ponadto nie powinniśmy także zapominać, że proroctwa związane z czasem w *Księdze Daniela* i *Apokalipsie Jana* zostały „zapieczętowane” (Dn 12,4.9), co jest kolejnym powodem, dla którego nie

³ Na przykład, jednym z pierwszych interpretatorów wyznaczających datę końca okresu proroczych 1260 dni na XIX wiek był Drue Cressener, który w 1689 roku napisał: „Pierwsze pojawienie się bestii przypada na odrodzenie zachodniego imperium przez Justyniana. Od tego czasu 1260 upłynie około 1800 roku” (*The Judgments of God Upon the Roman Catholick Church*, Londyn 1689, s. 309; cyt. w: LeRoy Edwin Froom, *The Prophetic Faith of Our Fathers*, Waszyngton 1948, t. II, s. 596).

mogły być w pełni zrozumiane aż do czasu ich wypełnienia⁴. Tak więc nie jest czymś niezwykłym najpierw ustalić 1798 rok jako czas zadania śmiertelnej rany (Ap 13,3nn), a dopiero potem obliczyć początek okresu proroczego przypadający na 538 rok. Zatem co wydarzyło się w 538 roku n.e., skoro rok ten stał się oficjalnym początkiem rozwoju papieżstwa?

Omawiany okres. Czwarta dekada VI wieku n.e. była burzliwym okresem w historii Europy. Na początku stulecia kraje zachodniej Europy i Italia znalazły się pod panowaniem plemion germańskich wyznających albo pogaństwo, albo arianizm⁵ i nie będących zwolennikami biskupa Rzymu⁶. 40 lat później Frankowie, niegdyś jedno z najsilniejszych plemion germańskich, nawrócili się na rzymską wiarę, a plemiona ariańskie zostały albo zupełnie unicestwione (np. Wandalowie), albo zmuszone do ustąpienia i pozbawione siły, a następnie konwertowane na rzymski katolicyzm (np. Wizygoci), albo osłabione i w późniejszym czasie wytracone (np. Ostrogoci). Nie pozostała żadna ariańska siła, która zapobiegłaby dojściu do władzy biskupa rzymskiego. Wandalowie, Wizygoci i Ostrogoci — trzy potęgi opisane w Dn 7,8 jako „wyrwane”, zostały usunięte⁷, dzięki czemu możliwy stał się wzrost małego rogu. Zniszczenie germańskiego arianizmu zostało dokonane w krótkim czasie około 30 lat⁸. Co spowodowało taką zmianę? Oczywiście papieżstwo nie uwolniło się samo. Otóż wystąpiły dwa czynniki: (1) Frankowie pod panowaniem Chlod-

⁴ Zob. Froom, dz. cyt., t. II, s. 765-782; C. Mervyn Maxwell, *Tell It to the World*, Mountain View 1977, s. 9-33; P. Gerard Damsteegt, *Foundations of the Seventh-day Adventist Message and Mission*, Berrien Springs 1970, s. 3-56.

⁵ Arianie byli zwolennikami Ariusza, prezbitera Aleksandrii (zm. 336), który wierzył, że skoro o Chrystusie napisano, że jest „jednorodnym” (Ap 3,16), to znaczy, że musiał mieć początek.

⁶ Według Izzydora, rzymskokatolickiego biskupa Sewilli, który ok. 615 roku napisał historię Gotów, ostateczna herezja arianizmu polegała na czczeniu „trzech bogów”, a więc bałwochwalstwie, zamiast jedynego Boga i Pana. Zob. Alexander Heine, red., *Isidor: Geschichte der Goten, Vandalen und Sueven*, Kettwig 1990, s. 19-20. Ale co naprawdę oznacza słowo „ariański”? Izzydor definiuje arian jako „wrogów katolickiej wiary i Trójcy” (zob. Heine, dz. cyt., s. 78). To może oznaczać, że najważniejszym problemem arianizmu był brak prawowierności, tzn. brak posłuszeństwa Rzymowi. „Arianizm” stał się etykietką stosowaną wobec wrogów rzymskiego katolicyzmu. Tak więc w oczach rzymskich katolików wszystkie ariańskie królestwa były uważane za wrogów prawdziwej wiary.

⁷ Powody, dla których autor nie popiera poglądu, jakoby trzecią z wyrwanych potęg byli Herulowie, zob. przyp. 97. na s. 33.

⁸ Por. Dn 7,25 z Dn 12,11. Ap 12,6.14 zrównuje „czas i czasy, i pół czasu” z „1260 dniami”. 1290 dni i 1260 dni mają tę samą datę zakończenia — 1798 rok. Tak więc 1290 dni rozpoczyna się w 508 roku, kiedy to nastąpiło „zniesienie (...) codziennej i postawienie obrzydliwości spustoszenia” (Dn 12,11). Ponieważ proctwa *Księgi Daniela* związane z czasem zostały zapieczętowane (Dn 12,4.9), powiązanie dwóch okresów z „czasem i czasami, i połową czasu” mogło zostać zrozumiane dopiero pod koniec tych okresów. Dzieło Chrystusa w niebiańskiej świątyni miało być zapomniane na ziemi przez ponad tysiąc lat, począwszy od ustanowienia obrzydliwości spustoszenia — nieświętego związku religii i polityki.

wiga i jego synów oraz (2) wschodni cesarze Anastazjusz, Justyn i Justynian panujący w Konstantynopolu oraz bizantyjscy dowódcy Belizariusz i Narses.

2. FRANKOWIE A 508 ROK N.E.

Frankowie nawrócili się na rzymski katolicyzm pod koniec V wieku wraz z chrztem Chlodwiga, a następnie w latach 507-508 zniszczyli królestwo Wizygotów w Akwitanii, walcząc przeciwko niemu przypuszczalnie z powodów wiary⁹. Używam słowa „przypuszczalnie”, jako że ariański król Burgundów Gundobad pomógł frankońskiemu Chlodwigowi w walce przeciwko Wizygotom. W 508 roku Chlodwig uczynił Paryż stolicą swojego królestwa i panował zarówno nad państwem, jak i Kościołem. Św. Awit z Vienne¹⁰, który miał znaczący wpływ na króla Franków, stanowczo nalegał na uznanie autorytetu Stolicy Apostolskiej jako najważniejszej podstawy religijnej jedności i rozkwitającej cywilizacji chrześcijańskiej.

Chrzest Chlodwiga. Problemem dyskutowanym przez współczesnych historyków jest właściwa data chrztu króla Franków Chlodwiga. Choć Grzegorz z Tours był uważany za wiarygodnego jako autor dziesięciotomowej historii królestwa Franków, współcześni uczeni nie zgadzają się z nim. Grzegorz datował chrzest Chlodwiga pośrednio na ok. 498 roku (albo 496 roku według papieskiego listu nowo wybranego papieża Anastazjusza [496-498] do nowo ochrzczonego króla Chlodwiga, jedyne katolickiego króla na ziemi; pozostałe plemiona germańskie były ariańskie, a cesarz Bizancjum był heretykiem)¹¹. Rolf Weiss, między innymi, proponuje nową datę chrztu Chlodwiga — 508 rok¹². Podobną datę sugerował Andre P. van de Vyver¹³ przed nim oraz Danuta Shanzer i Ian Wood po nim¹⁴. Wśród adwentystycznych biblistów ta nowa data chrztu Chlodwiga w 508 roku jest powszechnie przyjmowana, jako że jest idealnie zbieżna z interpretacją 1290 dni z Dn 12,11.

Jednak ta nowa data nie jest w żaden sposób potwierdzona — przeciwnie, nastęrcza poważne problemy. „Obrzydliwość spustoszenia” postawiona na początku 1290 dni tzn. w 508 roku n.e. (Dn 12,11) nie może symbolizo-

⁹ Heinz Schaidinger, „Frömmigkeitswandel im Mittelalter”, nieopublikowany manuskrypt, Universität Salzburg, Institut für Geschichte, 1996, s. 19-21.

¹⁰ Arcybiskup Vienne w Galii, który skutecznie doprowadził do wyłączenia arianizmu wśród Burgundów.

¹¹ Zob. Felix Dahn, *Die Franken*, Essen, s. 55.

¹² Rolf Weiss, *Chlodwigs Taufe: Reims 508*, Bern 1971.

¹³ Andre P. van de Vyver, „La Victoire Contra les Alamans et la Conversion de Clovis [cz. I]” w: *Revue belge de Philologie et d'Histoire* 15, 3-4/1936.

¹⁴ Danuta Shanzer i Ian Wood, *Avitus of Vienne. Letters and Selected Prose*, Liverpool 2002.

wać po prostu nawrócenia Chlodwiga, gdyż przyjęcie chrztu samo w sobie nie jest obrzydliwością. Należy raczej sądzić, że obrzydliwość spustoszenia to pomieszanie władzy świeckiej z władzą religijną. Kiedy Chlodwig toczył wojnę w imieniu Kościoła tępiąc ariańskich Wizygotów w latach 507-508 (według Grzegorza z Tours), obrzydliwość nabierała kształtu.

Ponadto data chrztu Chlodwiga nie jest podana wprost. Źródła podają tylko, że jego nawrócenie miało coś wspólnego z wojną przeciwko germańskiemu plemieniu Alemanów w 507 lub 508 roku, która doprowadziła do nawrócenia Chlodwiga. Ale w takim razie dlaczego Chlodwig toczyłby „świętą wojnę” (jak sam ją opisał, według Grzegorza z Tours) przeciwko ariańskim Wizygotom w 507 roku przed swoim chrztem w 508 roku? Zanim został nawrócony, Chlodwig był zdeklarowanym poganinem (według Grzegorza z Tours i

Obrzydliwość spustoszenia to pomieszanie władzy świeckiej z władzą religijną

Netiusza biskupa Trier) albo co najmniej znajdował się pod wpływem arianizmu (według Awita z Vienne). Twierdzi się, że Chlodwig nawrócił się pod wpływem doświadczenia na polu bitwy, które to doświadczenie zasugerowało mu, że Chrystus jest mocniejszym Bogiem. Możliwe, że jest to tylko legenda podobna do legendy o Konstantynie i krzyżu. Ten paralelizm między Chlodwigiem i Konstantynem jest zdecydowanie podkreślony przez Grzegorza z Tours. Obrzydliwość została dopełniona, kiedy Chlodwig formalnie podał rękę Kościołowi rzymskiemu w 508 roku, nakazując odprawić nabożeństwa po zwycięstwie nad Wizygotami oraz przyjmując godność rzymskiego konsula z rąk bizantyjskiego cesarza Anastazjusza. Fakty te nie podlegają dyskusji wśród historyków. Tak więc nie ma sensu opierać naszą interpretację prorocтва na rzekomym chrzcie Chlodwiga w 508 roku, szeroko kwestionowanym przez historyków¹⁵.

¹⁵ Shanzer i Wood twierdzą, że chrzest Chlodwiga odbył się w 508 roku, ale potem piszą: „Ostatecznie jednak data chrztu Chlodwiga jest znacznie mniej istotna niż się powszechnie sądzi. Chlodwig odczuwał potrzebę współdziałania z katolickimi biskupami od początku swojego panowania, gdy był jeszcze poganinem. Z jego współpracy z arianinem Gundobadem w kampanii przeciwko Wizygotom w 508 roku jasno wynika, że rzekome antyariańskie krucjaty Chlodwiga nie były motywowane względami religijnymi” (Shanzer i Wood, *Avitus of Vienne: Letters and Selected Prose*, Letter 34, s. 368). Tak więc cele Kościoła i Chlodwiga były zbieżne. Dzieła dokonane przez Chlodwiga zostały docenione przez Kościół i wykorzystane w kościelnej propagandzie. Ale pytam: Czy uczyniłby on to przed swoim chrztem? Tak więc 508 rok jako data chrztu Chlodwiga może być kuszący w pewnym stopniu, ale nie jest przekonujący.

Awit i Chlodwig. Podczas schizmy laurentiańskiej¹⁶ arcybiskup Awit napisał w liście do zwolenników papieża: „Skoro powszechnie wiadomo, iż apostoł oświadcza, że nie powinno być przyjmowane oskarżenie nawet przeciwko księdzu, jakie usprawiedliwienie istnieć może dla oskarżenia przeciwko przywódcy całego Kościoła?”¹⁷. Zapytywał Fausta i Symmachusa, dwóch adresatów swego listu:

Jako chrześcijański biskup błagam was, jako rzymskich senatorów, aby w oczach waszych status Kościoła był nie mniej ważny niż status republiki. Oby władza, którą Bóg wam powierzył, była użyteczna także dla nas! Obyście miłowali stolicę Piotrową w waszym kościele nie mniej niż miłujecie szczyt świata w waszym mieście¹⁸.

Ten list wyraźnie wskazuje, że Awit domagał się wielkiej autorytatywnej władzy dla papieża na początku VI wieku (w 502 roku) — porównywalnej z władzą rzymskich cesarzy. Ale władza papieska była wciąż tylko teorią nie popartą ani przez cesarskie dekrety, ani polityczne realia. Dla Awita kwestia ta dotyczyła nie tylko rzymskiego biskupa, ale także władzy całego Kościoła. Napisał on: „Jeśli papież zostanie zakwestionowany, to także cały episkopat, a nie jeden biskup będzie się wydawał chwiejny”¹⁹.

Ten sam Awit pogratulował Chlodwigowi po jego chrzcie. Wstęp listu wskazuje, że Chlodwig znał chrześcijaństwo od długiego czasu, ale musiał dokonać wyboru między rzymskim katolicyzmem a germańskim arianizmem. Chlodwig początkowo był pod wyraźnym wpływem arianizmu²⁰. W rzeczy samej, jego siostry Lentychilda i Audofleda nawróciły się z arianizmu na rzymski

¹⁶ Laurentjusz był antypapieżem Kościoła Rzymskokatolickiego w latach 498-506. Był popierany przez cesarza Anastazjusza. Dzięki wsparciu króla Gotów Teodoryka Wielkiego został zainstalowany w pałacu na Lateranie. Wówczas to rozpoczęła się schizma laurentiańska trwająca cztery lata.

¹⁷ Shanzer i Wood, *Avitus of Vienne: Letters and Selected Prose*, s. 161.

¹⁸ Tamże, s. 162.

¹⁹ Tamże. Zob. także: <http://www.newadvent.org/cathen/02161c.htm>; 10 X 2004. (Si papa urbis vocatur in dubium, episcopatus videbitur, non episcopus, vacillare — List 34; red. Peiper).

²⁰ Tak twierdzi Danuta Shanzer, „Dating the baptism of Clovis: the bishop of Vienne vs the bishop of Tours”, *Early Medieval Europe* 6/1998, s. 36-37. Zgadza się z Shanzer, że Grzegorz z Tours „ukrywa fakty” w tym przypadku, zwłaszcza fakty związane z arianską przeszłością Chlodwiga, przypuszczalnie arianskiego katechumena. Jednak nie dyskredytuje to zupełnie sprawozdania Grzegorza, jak sugeruje Shanzer. Patrick Geary twierdzi nawet, że Chlodwig z pewnością był arianinem zanim nawrócił się na rzymski katolicyzm (*Die Merowinger: Europa vor Karl dem Großen*, Monachium 1996, s. 91). Grzegorz z Tours mógł ukryć ten fakt. Geary wskazuje jako możliwe daty chrztu Chlodwiga lata: 496, 498 i 506.

katolicyzm²¹. Ten świadomy wybór miał oczywiście polityczne uzasadnienie. Zarówno Kościół jak i Chlodwig korzystali na tej decyzji, która była jednocześnie zagrożeniem dla innych germańskich królestw, gdyż czyniła Franków poddanymi bardziej Katolicyzmowi Rzymskiemu niż Wizygotom czy Ostrogotom²². Awit wyraził to dość umiejętnie: „Boża opatrzność znalazła pewnego sędziego na nasze czasy [tzn. sędziego mającego rozsądzić między prawdziwym Kościołem a odstępcami]. Dokonując wyboru dla samego siebie, osądzasz na rzecz wszystkich. Twoja wiara jest naszym zwycięstwem”²³. Awit nazywa nawet decyzję Chlodwiga „cudem”, który powinien sprawić, iż inni przestaną się usprawiedliwiać argumentami z obowiązków pogańskich władców do zachowania tradycji starożytnego klanu²⁴. Awit kwestionuje ten argument, twierdząc, że frankońscy królowie byli dotychczas władcami jedynie ziemskimi, zaś Chlodwig przez swoją decyzję ustanowił niebiańskie władztwo dla siebie i swoich potomków. Tak więc Awit dodaje, że Grecja²⁵ nie jest jedynym krajem mającym prawowiernego władcę. Galia ma teraz tę samą chwałę, jako że chrzest Chlodwiga odbył się 25 grudnia, oczywiście „w urodziny naszego odkupiciela”, co daje Awitowi pole do alegorycznych porównań między narodzeniem Chrystusa a odrodzeniem Chlodwiga przez chrzest²⁶. Następnie Awit, który nie był osobiście świadkiem chrztu Chlodwiga, wyobraża sobie następująco scenę chrztu:

Wyobrażałem sobie to w myślach i zastanawiałem się, jak to było, gdy licznie zgromadzeni biskupi wspólnie odprawiali święte nabożeństwo, jak zanurzyli królewskie kończyny w życiodajnych wodach, gdy król przed sługami Pańskimi skłonił głowę budzącą taki przestрах u pogan, gdy długie loki ukryte pod hełmem przyjęły hełm krzyżma świętego [poświęconego oleju], kiedy jego nieskazitelne ramiona wyjęte spod pancerzy zajaśniały białą jak jego baptyzmalna szata. Nie obawiaj się, o wspaniały Kró-

²¹ Taki jest również pogląd Shanzer, która nawiązuje do Grzegorza i Awita w „Dating the baptism of Clovis”, s. 34. Shanzer argumentuje za późną datą chrztu, przede wszystkim *e silentio*, pomimo tekstualnych sugestii w dokumentach. Kwestia nie jest pewna, ale jak stwierdziłem powyżej, data chrztu Chlodwiga nie ma żadnego znaczenia w kwestii zrozumienia proroctw *Biblij*.

²² Geary, dz. cyt., s. 92-94.

²³ Danuta Shanzer i Ian Wood, *Avitus of Vienne*, s. 369. Przez „nasze zwycięstwo” rozumie zwycięstwo Kościoła Rzymskokatolickiego i Stolicy Apostolskiej.

²⁴ Tamże.

²⁵ „Grecja” to nawiązanie do imperium bizantyjskiego, które, jak sądził Awit, było pod panowaniem prawowiernego cesarza. Jednak w rzeczywistości było inaczej — cesarz Anastazyusz skłaniał się ku monofizytyzmowi. Oto ironia historii!

²⁶ Danuta Shanzer i Ian Wood, *Avitus of Vienne*, s. 370-371.

lu! Odtąd delikatność tego odzienia uczyni twardość twej zbroi jeszcze skuteczniejszą — cokolwiek w przeszłości zawdzięczałaś szczęściu, teraz będzie zagwarantowane dzięki świętości²⁷.

Awit najwyraźniej cieszy się z podbojów zwycięzcy, „głowy budzącej taki przestrah u pogan”²⁸ i zapewnia Chlodwiga, że z Chrystusem wygra jeszcze więcej bitew niż w przeszłości, kiedy wygrywał jedynie dzięki „szczęściu”.

Następnie Awit ukazuje nieco swojego autorytetu nad królem Chlodwigiem: „Chciałbym dodać pewne napomnienie. (...) A może powinienem głosić pokorę? Dawno temu okazałeś mi ją przez twoją służbę, choć dopiero teraz winien mi nią jesteś na mocy twego wyznania wiary”²⁹. To oświadczenie jest dość śmiałe i wskazuje, że Kościół usiłował wykorzystywać władzę nowo nawróconego frankońskiego króla. List w tej formie, jaka została nam dostarczona, kończy się wezwaniem skierowanym do Chlodwiga, by budował misje pośród pogan, aby „rozwijać sprawę Bożą, który tak wielce wywyższył twoją”³⁰.

W rzeczy samej, Chlodwig wszczął świętą wojnę przeciwko ariańskim Wizygotom, pokonał ich i ustanowił Paryż jako swoją *cathedra regni* (siedzibę władzy). Stamtąd konsekwentnie wspierał sprawę Stolicy Apostolskiej. Choć nie sposób z zupełną pewnością ustalić datę jego chrztu (jest to albo 498 rok, albo 508 rok, albo zupełnie inna data), Ostateczne zwycięstwo Chlodwiga nad Wizygotami, które wymagało stoczenia kilku bitew, najwyraźniej datuje się na 507/508 rok. Zaakceptowanie go jako króla i sojusznika przez bizantyjskiego cesarza Anastazjusza wbrew szwagrowi Chlodwiga Teodorykowi Wielkiemu³¹, królowi Ostrogotów, nastąpiło w 508 roku. Oblężenie Tuluzy i przejęcie zgromadzonego tam skarbu Gotów³², złożenie darów na bazylikę św. Marcina w Tours w uznaniu boskiej pomocy (św. Marcin został uznany jako jego „pomocnik do zwycięstwa”) przeciwko Wizygotom, jak również ustanowienie Paryża jego *cathedra regni* — wszystko to nastąpiło w 508 roku³³. Po tym wszystkim Chlodwig umocnił swoje królestwo przez zamordowanie

²⁷ Tamże, s. 371-372.

²⁸ Według Grzegorza z Tours Kościół rzymski jest silniejszy niż najbardziej przerażający pogański królowie.

²⁹ Shanzer i Wood, *Avitus of Vienne*, s. 371. Porównaj tę postawę Awita z postawą biskupa Remigiusza oraz poddaniem Chlodwiga Kościołowi w scenie chrztu opowiedzianej przez Grzegorza z Tours. (Zob. Rudolf Buchner, *Gregor von Tours*, Darmstadt 1977, t. I, s. 110-111). Znajdujemy wiele podobieństw.

³⁰ Tamże, s. 373.

³¹ Teodoryk poślubił Audofledę, siostrę Chlodwiga.

³² Reinhold Kaiser, *Das römische Erbe und das Merowingerreich*, Enzyklopädie deutscher Geschichte, t. XXVI, Monachium 1993, s. 24-25.

³³ Shaidinger, dz. cyt., s. 20.

krewnych i dalsze bitwy³⁴, jak również organizację soborów kościelnych (np. w Orleanie w 511 roku) oraz posługiwanie się Kościołem w celu lepszego zarządzania jego ziemiami. Po wojnie z Gotami w latach 507-508 Chlodwig podziękował klerowi rzymskokatolickiemu, który powitał go jako wybawiciela spod panowania heretyckich ariańskich Wizygotów. Chlodwig podarował klerowi znaczną część ziem należących do heretyków i obiecał chronić Kościół rzymski. Jednak po 508 roku Chlodwig i jego sprzymierzeńcy utracili znaczną część podbitych ziem na rzecz ostrogockiego króla Teodoryka. To Teodoryk po walkach przeciwko bizantyjskiej flotyli atakującej wschodnie wybrzeże Italii w 508 roku³⁵ wreszcie wysłał swoją armię pod wodzą generała Ibby na pomoc Wizygotom — nieco za późno, ale mimo to skutecznie.

Jednak na tym wszystkim skorzystał przede wszystkim Kościół Rzymskokatolicki. Unia ustanowiona między tronem i ołtarzem trwała niezawodnie przez kolejne stulecia. Kler mówił o Chlodwigu jako swym „Panu, Synu Kościoła Katolickiego, Chlodwigu, wspomniał królu”³⁶. Wyróżnił się on także jako legislator. Zmarł śmiercią naturalną w Paryżu 27 listopada 511 roku³⁷. Pomimo przedwczesnej śmierci pozostawił po sobie nowego rodzaju „germańskie królestwo, w którym relacje między zwycięzcami i pokonanymi miały bardziej spójny charakter niż w jakimkolwiek innym królestwie”³⁸. Ta spójność jest wyraźnie widoczna w fakcie, iż pomimo licznych podziałów wśród synów i dziedziców, królestwo(-a) Franków ocalało(-y) jako jedyne z germańskich królestw z V wieku.

Oszacowując jego sukces możemy powiedzieć wraz z historykami, że Chlodwig stworzył z niewielkiego księstwa silne germańsko-katolickie imperium przypieczętowane aliansem między tronem i ołtarzem. Ten alians stał się szczególną i wyróżniającą cechą Franków³⁹. W ten sposób dość wyraźnie przewyższyli oni Ostrogotów. Od czasu Chlodwiga Frankowie uważali się za wier-

³⁴ Zamordowanie spokrewnionych z nim królów i książąt dokonane przez Chlodwiga było postrzegane jako niewielki problem w jego czasach, a nawet traktowane przez wielu jak znak jego niezrównanego królowania. Zob. Felix Dahn, *Die Franken*, s. 61-63.

³⁵ Była to bizantyjska pomoc dla Chlodwiga. Teodoryk musiał walczyć z dwoma różnymi wrogami na dwóch frontach.

³⁶ Karlheinz Deschner, *Kriminalgeschichte des Christentums*, t. IV, Frühmittelalter, Hamburg 1997, s. 73-74.

³⁷ Hermann Schreiber, *Geschichte der Päpste*, Blindlach 1989, s. 38. „W ten sposób chrześcijańskie królestwo Franków stało się ważnym wsparciem potęgi papieskiej przeciwko germańskim ludom ariańskim.

³⁸ Robert Fossier, red., *The Cambridge Illustrated History of the Middle Ages*, Cambridge 1989, s. 57.

³⁹ Deschner, dz. cyt., t. IV, s. 78.

nych zwolenników papieżstwa. Dotyczyło to Merowingów, Karolingów, Kape-tyngów, Plantagenetów, Walezjuszy i Bourbonów⁴⁰ — aż do czasu rewolucji francuskiej. Tak więc 508 rok był początkiem „obrzydliwości spustoszenia”.

3. OSTROGOT TEODORYK, FRANK CHŁODWIG I BIZANTYJSKI CESARZ

Kiedy imperium Hunów załamało się po śmierci Attyli w 453 roku (w ciągu kolejnych 20 lat Hunowie przestali być niezależną siłą na północ od Dunaju), natychmiast doszło do tarć między ludami znajdującymi się dotychczas pod dominacją Hunów: Gotami, Gepidami, Swewami, Skirami i Herulami, starającymi się wywalczyć dla siebie jak najlepszą pozycję. Po dwudziestu latach walk, w 473 roku, panońscy Goci⁴¹ postanowili się przenieść do wschodniego (bizantyjskiego) imperium rzymskiego. W imperium tym byli już Goci w Tracji⁴² na statusie *foederati* (tzn. mający traktat z Bizancjum). Jednym z ich przywódców był Teodoryk Strabon. Zlecając zabójstwo sojusznika Teodoryka cesarz Leon sprowokował Teodoryka do buntu w 471 roku.

Także w 471 roku inny Teodoryk, syn Teodemera, przywódca panońskich Gotów z dynastii Amalitów wrócił do domu z Konstantynopola, gdzie był przetrzymywany jako zakładnik⁴³, i został wyniesiony natron przez swego ojca. Po jawienie się panońskich Gotów w granicach imperium zmusiło Leona do przemieszczenia wojsk w pobliże ich miejsc osiedlenia, jako że w 473 roku wśród *foederati* narastał bunt. Aby uniknąć wojny na dwóch frontach Leon zaaranżował traktat pokojowy z Teodorykiem Strabonem gwarantujący temu drugiemu 2000 funtów złota rocznie oraz tytuł „samowładcy” *autokrator* — tytuł normalnie zarezerwowany dla cesarza) Gotów, przy czym Leon obiecał „nie przyjmować do swojej służby «żadnych Gotów, którzy chcieliby mu służyć»”⁴⁴.

Leon I zmarł w styczniu 474 roku. Jego miejsce zajął jego wnuk Leon II, który miał wówczas zaledwie 7 lat. Tak więc Zenon, ojciec chłopca, najważniejszy wódz w Bizancjum, w lutym 474 roku ogłosił się współimperatorem i stał się samodzielnym władcą, gdy jego syn zmarł w listopadzie. Jednak z powodu spisku przeciwko niemu zawiązanego przez Teodoryka Strabona

⁴⁰ Wymienione dynastie panowały we Francji na przestrzeni dziejów.

⁴¹ Paniaonia to prowincja zachodniego imperium rzymskiego obejmująca część obecnych Węgier i państw bałkańskich.

⁴² Rzymska prowincja zwana Tracją znajdowała się na terenie obecnej europejskiej części Turcji.

⁴³ Jako młody chłopiec Teodoryk udał się do Konstantynopola jako zakładnik, by zapewnić respektowanie przez Ostrogotów traktatu zawartego przez jego ojca z bizantyjskim cesarzem Leonem.

⁴⁴ Peter Heather, *The Goths*, Oksford 1997, s. 157.

i innych, musiał ratować się ucieczką pod koniec 474 roku. Krótko mówiąc, w imperium obecne były dwie partie Gotów, których wzajemną rywalizację wykorzystał Zenon, skłócając ich i nastawiając przeciwko sobie nawzajem.

Śmierć Teodoryka Strabona w 481 roku otworzyła drogę do zjednoczenia Gotów pod rządami Teodoryka panońskiego, zwanego później „Wielkim”. W 482 roku panoński Teodoryk wzmocnił swoje siły i najechał południowo-zachodnie Bałkany. To doprowadziło do traktatu pokojowego między Zenonem i Teodorykiem. Goci panońscy otrzymali ziemie w prowincji Dacia Ripensis oraz inne tereny, a w 484 roku Teodoryk został powołany na urząd starszego generała imperium oraz konsula. Była to rzecz niesłychana, by konsulem został ktoś o barbarzyńskim pochodzeniu. Wskazuje to, w jak rozpaczliwej sytuacji znalazł się Zenon wobec ekspansji Gotów. W 484 roku zamordowano ostatnich krewnych Teodoryka Strabona, a większość Gotów w Tracji opowiedziała się za Teodorykiem Wielkim⁴⁵.

W tym czasie zachodnie imperium rzymskie już nie istniało. Gdy germański wódz Odoaker i jego najemnicy umocnili swoje panowanie w Italii⁴⁶, Wizygoci podbili południową Galię i Hiszpanię. Wizygockie królestwo Euryka było pierwszym silnym królestwem na ziemiach zachodniego imperium rzymskiego utrzymującym się przez dłuższy czas po upadku imperium w 476 roku. Wizygoci odegrali ważną rolę w upadku zachodniego imperium rzymskiego. Drugim ważnym królestwem na rzymskich ziemiach było królestwo Franków, trzecim — królestwo Ostrogotów, a czwartym — królestwo Wandalów. Wszystkie one były chrześcijańskie, ale tylko jedno (królestwo Franków) było rzymskokatolickie. Trzy pozostałe królestwa albo znikły zupełnie (Wandalowie i Ostrogoci), albo zostały nawrócone na rzymski katolicyzm (Wizygoci) po istotnym osłabieniu przez rzymskokatolickich Franków.

Wracając do panońskich Gotów, Teodoryk Wielki i Zenon nie ufali sobie nawzajem. W 485 roku Teodoryk zbuntował się przeciwko Zenonowi i zaatakował Konstantynopol. Ostatecznie zawarli nowy traktat pokojowy, w którym Zenon oddał Italię Teodorykowi. Ten traktat był dobry dla nich obu — Zenon pozbył się Teodoryka z Bałkanów, mając nadzieję, że siły Gotów zostaną pochłonięte w Italii. Teodoryk otrzymał miejsce dla swego ludu. Już w 479 roku

⁴⁵ Tamże, s. 157-165. O godności konsula nadanej Teodorykowi wspomina Jordanes, który mówi także o tym, że Zenon adoptował Teodoryka, kazał wznieść pomnik na jego cześć, obwoził go na koniu po Konstantynopolu, urządził pochód triumfalny na cześć swego adoptowanego syna itd. Zob. Alexander Heine, red., *Jordanis: Gotengeschichte*, Essen 1913, s. 143.

⁴⁶ Odoaker, którego pochodzenie nie jest jasne, zorganizował przewrót w 476 roku i obalił ostatniego zachodniorzymskiego cesarza Romulusa Augustulusa. Od tej pory na zachodzie cesarz nie był już potrzebny. Insignia cesarskie zostały odesłane do Konstantynopola.

Teodoryk rozważał interwencję w Italii w celu przywrócenia na tron cesarza Romulusa Augustulusa obalonego przez wodza Odoakra w 476 roku. Teodoryk liczył bowiem na to, że podporządkuje sobie cesarza i będzie rządził za jego pośrednictwem. Pozostawało pytanie: Czy Teodoryk utrzyma władzę w Italii samodzielnie, czy jedynie jako namiestnik Zenona?⁴⁷

Szczyt potęgi Ostrogotów. Teodoryk Wielki pokonał Odoakra i został obwołany „królem”. Tego nie przewidywała umowa między bizantyjskim cesarzem Zenonem a Teodorykiem. Dlatego też w 491 roku Teodoryk wysłał poselstwo do Zenona starając się o uzyskanie akceptacji swojego królowania⁴⁸. Krótco potem Zenon zmarł i tron po nim objął Anastazjusz. Tak więc Teodoryk wysłał kolejne poselstwo, pragnąc tym razem uzyskać akceptację Anastazjusza. W 498 roku Anastazjusz uznał Teodoryka, czyniąc go *de facto* cesarzem Zachodu stojącym na tym samym poziomie co on, choć nie zostało to wprost wyrażone⁴⁹. Anastazjusz podarował Teodorykowi szaty królewskie i ornamenty do pałacu, które Odoaker wysłał do Konstantynopola po obaleniu Romulusa Augustulusa (Odoaker sądził bowiem, że jeden cesarz wystarczy, tzn. że cesarz w Konstantynopolu wystarczy dla całego imperium rzymskiego, a jednocześnie będzie dostatecznie daleko od Italii).

Podczas gdy Teodoryk starał się budować pangermański sojusz, frankoński król Chlodwig budował swoje niezależne królestwo. Prowadząc wojnę przeciwko Wizygotom w 507 roku Chlodwig prowokował swojego królewskiego powinowatego Teodoryka (który poślubił siostrę Chlodwiga) do interwencji na rzecz Wizygotów i zapobieżenia ich zagładzie. Jednak Teodoryk spóźnił się z interwencją wskutek inwazji bizantyjskiej floty na wschodnie wybrzeże Italii⁵⁰. Po tym wszystkim w 508 roku Teodoryk napisał w liście do bizantyjskiego cesarza Anastazjusza:

⁴⁷ Jordanes wyraża to następująco: Teodoryk poprosił Zenona o gwarancję przychylności, zaś Zenon pozwolił Teodorykowi podbić Italję i usunąć Odoakra. Zob. Heine, red., *Jordanis: Gotengeschichte*, s. 143-144.

⁴⁸ Jordanes mówi, że sam Zenon chciał, by Teodoryk był królem Italji. Zob. Heine, red., *Jordanis: Gotengeschichte*, s. 145.

⁴⁹ Heather, dz. cyt., s. 220. Zob. pierwotne źródło: Excerpta Valesiana XII/57 i 64: „Cesarz Zenon zmarł w Konstantynopolu, a nowym cesarzem został Anastazjusz. Teodoryk wysłał Fausta Nigra z poselstwem do Zenona. Kiedy tylko dowiedział się o śmierci Zeonona, [ale] przed powrotem poselstwa, Goci potwierdzili Teodoryka jako króla, gdy tylko wkroczył do Rawenny i zgładził Odoakra nie czekając na rozkaz od nowego cesarza. (...) Po tym, gdy Teodoryk przez poselstwo Festusa zawarł pokój z cesarzem Anastazjuszem w kwestii uzurpowanego królowania, Anastazjusz odesłał mu wszystkie symbole władzy Odoakra, które Teodoryk wysłał do Konstantynopola”. Cyt. w: Ingemar König, *Aus der Zeit Theodericks des Großen. Einleitung, Text, Übersetzung und Kommentar einer anonymen Quelle*, Darmstadt 1997, s. 79.83.

⁵⁰ Zob. s. 11 i 17. Zob. także: Izydor z Sewilli, w: Heine, *Isidor: Geschichte der Goten, Vandalen und Sueven*, s. 36.

Ty [Anastazjuszu] jesteś największą wszystkich królestw ozdobą, najlepszą całego świata obroną, ku której wszyscy inni władcy słusznie ze czcią spoglądają. (...) Nasze królowanie jest odbiciem twojego, wzorowane na twoich dobrych zamiarach, jako kopia jedynego Imperium⁵¹.

Słowa te wydają się pełne szacunku, ale stał za nimi polityczny plan. W tamtych czasach politycznie poprawne było uchodzić za „Rzymianina”, jeśli chciało się sprawować władzę. Nawet chrześcijanie przyswoili sobie taką postawę:

Imperium rzymskie było szczególnym czynnikiem boskiej mocy dla udoskonalenia ludzkości. Tak więc Euzebiusz z Cezarei twierdził, iż nie przypadkiem Chrystus urodził się za panowania Augusta. Częścią Bożego planu było, iż założyciele chrześcijaństwa i imperium rzymskie istnieli w tym samym czasie. W bardziej ogólnym sensie chrześcijańscy cesarze przypisywali sobie rolę wiceregenta Chrystusa na ziemi⁵².

Tak więc być „Rzymianinem” znaczyło być tym wszystkim. To dzięki Bożej pomocy Teodoryk mógł rządzić Rzymianami sprawiedliwie. W ciągu tych wielu lat, kiedy przebywał jako zakładnik na dworze bizantyjskim, Teodoryk dobrze zapoznał się z imperialnym kultem świętego władcy. Tak więc Teodoryk i Kościół katolicki żyli w tolerancyjnej symbiozie — biskupi oddawali hołd Teodorykowi, a ariański król wspierał biskupów⁵³. Jednak w praktyce Teodoryk nie hołdował cesarzowi tak, jakby wskazywały jego słowa, gdyż w swoim liście do Anastazjusza napisał dalej:

Nasze królowanie jest odbiciem twojego, wzorowane na twoich dobrych zamiarach, jako kopia jedynego Imperium, a w takim stopniu, w jakim podążamy za tobą, przewyższamy wszystkie inne narody. (...) Sądźmy, iż nie dopuścisz, by jakakolwiek niezgoda pozostawała między dwiema Republikami, które mają na zawsze tworzyć jeden organizm pod panowaniem ich staro-

⁵¹ *Jordanis: Variae* 1.1-2; cyt. w: Heather, dz. cyt., s. 221.

⁵² Heather, dz. cyt., s. 222-223.

⁵³ „Oficjalne protokoły rzymskiego synodu z marca 499 roku zostały zachowane i stanowią fascynującą lekturę. Podczas otwarcia synodu zgromadzeni przywódcy kościelni wstali i wykrzyknęli: «Wysłuchaj nas, Chryste! Niech żyje Teodoryk!». Powtórzyli to 30 razy. Takie powtarzane akklamacje były standardowym elementem ceremonii cesarskich, ale przedstawiciele Kościoła ani jednym słowem nie wspomnieli przy tym o cesarzu wschodu” (Heather, dz. cyt., s. 225). Nie oznacza to oczywiście, iż papież był zadowolony z takiego stanu rzeczy.

żytnych książąt, a które nie powinny być nie tylko zjednoczone uczuciem miłości, ale także aktywnie wspierać się nawzajem całą swoją mocą. Niechaj zawsze panuje jedna wola, jeden cel w całym Rzymskim Królestwie⁵⁴.

Królestwo Ostrogotów było najbardziej rzymskie ze wszystkich germańskich państw na ziemiach Rzymu. Dlaczego więc Anastazjusz sprzymierzył się z Chlodwigiem przeciwko Wizygotom? Gdy Chlodwig na czele Franków atakował Wizygotów w latach 507-508, Anastazjusz przy pomocy bizantyjskiej floty zaatakował wschodnie wybrzeże Italii, aby Teodoryk nie mógł pospieszyć z pomocą Wizygotom w walce z Frankami. Ten zabieg znacząco opóźnił interwencję Teodoryka i niemal się powiodł.

Takie jest historyczne tło listu napisanego przez rozgniewanego króla Ostrogotów Teodoryka do bizantyjskiego cesarza. W liście tym Teodoryk tak wyraził swoje żądania: „Po pierwsze, pokój winien panować, a nie wojna, między dwoma rzymskimi państwami. Po drugie, skoro ostrogocka Italia jest jedynym legitymownie rzymskim państwem na zachodzie («w takim stopniu, w jakim podążamy za tobą, przewyższamy wszystkie inne narody»), Anastazjusz nie powinien zawierać sojuszów z nikim innym”⁵⁵. Co do „boskiej pomocy”, rzymskość Teodoryka miała być częścią Bożych planów, tak samo jak rzymskość Konstantynopola miała swoją legitymizację. „Pod pozorem uniżoności Teodoryk domagał się wręcz statusu równego statusowi wschodniego imperium”⁵⁶.

Innym sprzymierzeńcem Franków był Gundobad, król ariańskich Burgundów. Temu Teodoryk wysłał dary (zegar słoneczny i wodę, kojarzone z grecko-rzymską cywilizacją), a w liście napisał:

Pod twoim [Gundobada] panowaniem niechaj Burgundia nauczy się baczną zwracać uwagę na wynalazki największego geniuszu i doceniać to, co wymyślili starożytni. Dzięki tobie porzuca ona swój plemienny sposób życia. (...) Niechaj ten [zegar] odmierza czas z należytą precyzją. Porządek życia (*ordo vitae*) ulega zaburzeniu, jeśli czasu prawdziwie się nie rozeznaje. W rzeczy samej zwyczajem bydła jest mierzyć godziny głodem w brzuchu odczuwanym, nie będąc pewnym czegoś tak oczywiście danego ludzkim zamierzeniem⁵⁷.

⁵⁴ *Iordanis: Variae* 1.2-5; cyt. w: Heather, dz. cyt., s. 229.

⁵⁵ Heather, dz. cyt., s. 229.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ *Iordanis: Variae* 1.46; cyt. w: Heather, dz. cyt., s. 230.

Teodoryk postrzegał siebie jako administratora rzymskiego dziedzictwa na Zachodzie. Rozciągnął swoją władzę na Wandalów i dodał nowe terytoria do swojego królestwa. Po klęsce Wizygotów pod Vouille w 507 roku (pokonanych przez Chlodwiga), Teodoryk czekał przez około rok, zanim wyruszył przeciwko Chlodwigowi. Uderzył w 508 roku, kładąc kres oblężeniu Aries i Carcassonne przez Chlodwiga, dzięki czemu był witany jako wyzwoliciel Wizygotów spod frankońskiej okupacji. To znaczy, że w 508 roku było dwóch zwycięzców: Chlodwig, który poszerzył znacząco swoje terytorium kosztem ziem Wizygotów oraz znacznej części Akwitanii, oraz Teodoryk, który teraz panował nie tylko nad Italią, ale także Wizygocką Galią i Hiszpanią (jako ich wyzwoliciel), jak również nad Dalmacją, Savią i innymi terenami pozostawionymi przez Odoakra. Około jedna trzecia zachodniego imperium rzymskiego została zjednoczona w rękach ostrogockiego króla, który rozciągnął swoją władzę także na Wandalów, czemu nie był w stanie zapobiec cesarz wschodni panujący w Konstantynopolu. Teraz możemy zrozumieć, dlaczego bizantyjski cesarz dążył do sojuszu z Frankami i dlaczego Teodoryk, który wzorował nawet własne pałace na bizantyjskich, jakie zdążył dobrze poznać, uważał, że jego królestwo może się równać ze wschodnim imperium rzymskim. Władął obecnie królestwem wszystkich Gotów. Jednak nie stylizował się na „cesarza”, choć czasami był nazywany *semper Augustus* przez niektórych entuzjastycznych zwolenników⁵⁸. W tym kontekście bardzo ciekawe jest to, że w 508 roku cesarz Anastazjusz wysłał insygnia konsularne i królewskie także Chlodwigowi, władcy Franków. Czy Anastazjusz tym gestem desygnował frankońskiego króla jako rywala króla Ostrogotów? Ten czyn Anastazjusza oznaczał, że Teodoryk nie był jedynym zwycięzcą⁵⁹. W końcu, pomimo dobrych stosunków z Kościołem rzymskim, Teodoryk wiedział, że jego Kościół jest inny. W tamtych czasach arianizm był zwany *lex Gothorum* (prawem Gotów). „Szczególnie chrześcijaństwo Gotów stanowiło czynnik definiujący”⁶⁰.

Jednak gdy Teodoryk przetrwał 508 rok i bizantyjsko-frankoński sojusz, nastąpiło znaczące zbliżenie między Anastazjuszem i Teodorykiem. Cesarz Anastazjusz zaczął zabiegać o względy papieża w związku ze schizmą aka-

⁵⁸ Heather, dz. cyt., s. 235.

⁵⁹ Jak wskazuje Kaiser, dz. cyt., s. 25: „Po jego powrocie z wojny przeciw Gotom na Zachodzie posłańcy cesarza Anastazjusza przynieśli Chlodwigowi w Tours tytuł Honorowego Konsula i odpowiednie insygnia — purpurową tunikę, szatę i diadem, symbole królewskiego statusu podobne do tych, jakie Teodoryk Wielki otrzymał w 498 roku jako *ornamenta palatii* (ozdobę pałacu), tzn. *vestis regia* (szatę królewską). Te symbole królewskiego statusu oznaczały uznanie królowania Chlodwiga przez bizantyjskiego cesarza, (...) legitymizację panowania Franków oraz pieczęć frankońsko-bizantyjskiej koalicji przeciwko Teodorykowi”.

⁶⁰ Tamże, s. 245.

cjańska⁶¹, ale papież odwołał się do Teodoryka. Tak więc Anastazjusz musiał pojednać się z Ostrogotami. Z 516 roku „zachował się zdumiewający listy od Anastazjusza, w którym nawiązuje on wprost do «dwóch [rzymskich] republik» i stawia Teodoryka (zwanego «najwspanialszym» i «wyniosłym» królem) na równi z papieżem — jeden sprawuje władzę świecką, a drugi religijną”⁶². List ten został napisany do rzymskiego senatu. Tak więc w 516 roku Anastazjusz przyznał właściwie wszystko, co Teodoryk przypisywał sobie w swoim liście z 508 roku. Teodoryk był ustanowionym przez Boga rzymskim władcą na równi z papieżem.

Anastazjusz zmarł w 518 roku. Jego następca Justyn I także usiłował doprowadzić do zbliżenia z papiestwem, a zatem starał się być bardzo pojednawczy wobec Teodoryka. W 520 roku Justyn nazwał Teodoryka „najprzedniejszym z królów” w liście do papieża Hormizdasa, który wysłał przez posłów mających omówić z papieżem sprawy „dotyczące doskonałej jedności Kościołów”⁶³. Bizantyjski kronikarz Marcellinus Komes w swojej kronice z 518 roku napisanej na początku panowania Justyna I odnosi się do ataku Anastazjusza na wybrzeże Italii w 508 roku jako „ataku pirackiego”⁶⁴ Rzymian przeciwko innym Rzymianom⁶⁵ — w oczywisty sposób okazując dezaprobatę dla wcześniejszej koalicji Chlodwiga i Anastazjusza.

Teodoryk pragnął pozostawić całe królestwo Gotów (Wizygotów i Ostrogotów) jako jeden organizm państwowy swojemu dziedzicowi. Ponieważ jednak nie miał syna, wydał swoją córkę Amalasantę za Wizygotę Eutaryka. Justyn, jako sukcesor Anastazjusza, uczynił nawet więcej niż potrzebował, mianowicie w 519 roku przyznał Eutarykowi godność współkonsula, nadając mu wysoką pozycję i adoptując go jako syna-sojusznika (podobnie jak niegdyś Zenon adoptował Teodoryka). W ten sposób wyraził swoje uznanie dla dziedzica wybranego przez Teodoryka.

Upadek królestwa Ostrogotów. W ostatnich latach panowania Teodoryka wszystkie jego plany upadły. W 522 roku król Zygmuntrac stracił Sergerica swojego

⁶¹ Była to schizma między Kościołem wschodnim a Rzymem podczas sporów monofizytycznych (dotyczących tego, czy Chrystus miał jedną, czy dwie natury). Schizma była bezpośrednim rezultatem aroganckiego ekskomunikowania Akacjusza, patriarchy Konstantynopola, przez papieża Feliksa III.

⁶² Kaiser, dz. cyt., s. 252. Por. Otto Günther, red., *Epistulae Imperatorum Pontificum aliorum Avellanae quae dicitur Collectio*, t. II, Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, t. XXXV, Wiedeń 1898, s. 507, nr 113.3.

⁶³ Günther, dz. cyt., s. 658, nr 199.1-2.

⁶⁴ Chodzi o bizantyjski atak mający na celu wsparcie Chlodwiga (zob. s. 11 i 17).

⁶⁵ Marcellini V.C. Comitibus Chronicon. Ad Annum 508. Theodor Mommsen, red., *Monumenta Germaniae Historica. Auctores Antiquissimi*, t. XI, Chronica Minora, t. II, Berlin 1894, s. 97.

dziedzica i syna córki Teodoryka Ostrogoty, która właśnie zmarła. Wandal-
ski król Trasamund, aby pozyskać swoich nowo podbitych katolickich podda-
nych dla arianizmu⁶⁶, brał udział w religijnych dysputach mających dowieść
wyższości arianizmu nad rzymskim katolicyzmem. Po śmierci Trasamunda
nowy wandal-
ski król Hilderyk, pochodzący z innego rodu, uwięził córkę Teo-
doryka Amalafrydę. Była ona wdową po Trasamudzie, a mieszkała w króle-
stwie Wandalów w ramach gwarancji pokoju i panowania Gotów. Umarła ona
w wandal-
skim więzieniu. Zygmunt, podobnie jak Hilderyk, natychmiast szu-
kał dyplomatycznych relacji z Konstantynopolem. Hilderyk pragnął pojedna-
nia z Kościołem rzymskim, aby przełamać dominację Gotów. Pragnął także
uczynić lokalny północnoafrykański Kościół katolicki nieco bardziej niezale-
żnym od Rzymu. Dla ariańskich Wandalów pojednanie z Rzymem było niemal
zdradą. Nic dziwnego, że takie próby doprowadziły do obalenia Hilderyka
w 530 roku⁶⁷. Mniej więcej w tym samym czasie, w 522 lub 523 roku, Eutaryk
(zięć Teodoryka), dziedzic połączonego królestwa Gotów, zmarł. Choć jego
syn Atalaryk był jeszcze dzieckiem, Teodoryk wybrał go jako swego następ-
cę. W tym czasie Bizancjum zaczęło prześladować arian. Teodoryk uznał to
za osobisty atak przeciwko niemu i zareagował skazaniem na śmierć dwóch
rzymskich senatorów.

Kiedy mały Atalaryk został wybrany jako następca Teodoryka, cesarz Ju-
styn nie adoptował go jako syna-sojusznika, jak to uczynił wobec Eutaryka.
Spowodowało to skargę ze strony dworu „Athalaricusa Rexa” (list został na-
pisany w jego imieniu) skierowaną do Justyna po śmierci Teodoryka⁶⁸. Teo-
doryk przed śmiercią wtrącił papieża Jana I do więzienia (gdzie ten zmarł),
jako że papież nie pomógł mu w Konstantynopolu przekonać cesarza Justyna,
by pozwolił, aby arianie, których zmuszono do przyjęcia rzymskiego katoli-
cyzmu, mogli wrócić do ariańskiej wiary⁶⁹. Kolejni papieże zachowywali się
uległe wobec królów gotckich, nawet po śmierci Teodoryka.

⁶⁶ Helmut Castritius, *Die Vandalen*, Stuttgart 2007, s. 130. Na temat prześladowania rzymskokatolików przez Wandalów w północnej Afryce zob. Heine, Isidor: *Geschichte der Goten, Vandalen und Sueven*, s. 65-71.

⁶⁷ Castritius, dz. cyt., s. 134-135. Hilderyk padł ofiarą przewrotu, na którego czele stał jego kuzyn Gellimer, arianin, który podburzył lud do buntu w imię religii.

⁶⁸ Cassiodori Senatoris *Variae*, w: Theodor Mommsen, red., *Monumenta Germaniae Historica. Auctores Antiquissimi*, t. XII, Berlin 1894/1961, s. 231-232. „Uczciłeś naszego przodka [dziada] obwoząc go po twoim mieście na wielkim rydwanie, udekorowałeś mojego twórcę [ojca] gałęziami palmowymi w Italii. Pragnąc przyłączyć siły, został uczyniony synem podobnym do ciebie w latach. Nadasz dorastającemu mężczyźnie imię, które nadałeś tym, co byli starsi wiekiem”.

⁶⁹ König, dz. cyt., s. 92-93.

Choć Goci nie zawsze obchodzili się surowo z papieżem, to jednak zdominowali je⁷⁰. Teodoryk zmarł w 526 roku, a jego królestwo zaczęło wędznąć. Można powiedzieć, że „działo się to wskutek biologicznego wypadku”⁷¹ — nikt nie mógł przewidzieć śmierci wandalskiego króla Trasamunda oraz Ostrogoty, pochodzącej z dynastii Amalów żony burgundzkiego króla Zygmunta. Śmierć tych osób, jak wspomnieliśmy, została natychmiast wykorzystana przez Hilderyka i Zygmunta jako okazja do zerwania sojuszu z Teodorykiem i zbliżenia z Konstantynopolem. „Rola wschodniego imperium we wzniecaniu oporu przeciwko Teodorykowi ma więc istotne znaczenie, gdyż nie tylko podburzało ono Wandalów i Burgundów, ale także podkreślało religijne różnice”⁷². To oznaczało nawrót wrogości wschodniego cesarstwa wobec królestwa Teodoryka i religii ariańskiej. Był to cios mocny i nagły. Jednakże

wschodnie imperium nigdy nie przystawało chętnie na pretensje Teodoryka. Konflikt istniał już przed wyjazdem Teodoryka do Italii, a sześć lat negocjacji (492-497/498) było potrzebne, zanim Anastazjusz zaakceptował nowy porządek, w którym Goci opanowali Italię. Podobnie zbliżenie po 508 roku a zwłaszcza formalne uznanie Eutaryka były wynikiem nadrzędnego pragnienia imperium wschodniego, by pojednać się z papieżem. Nie ma najmniejszego powodu przypuszczać, że wschodnie imperium z zadowoleniem przyjęło powstanie gockiego superpaństwa Teodoryka mającego wskrzesić zachodnie imperium⁷³.

Śmierć Eutaryka stanowiła poważny problem dla Teodoryka — stary, ponad siedemdziesięcioletni król był bliski śmierci, a jego jedyny dziedzic był jeszcze małym dzieckiem. Dla okolicznych królestw taka sytuacja oznaczała, że królestwo Gotów jest słabe i bliskie rozpadu. Tak więc szacunek sąsiadów stopniowo zanikał, a problemy się mnożyły. W Hiszpanii Teudis, najważniejszy wizygocki przywódca, uniezależnił się od Teodoryka. Nie zbuntował się otwarcie, ale odmówił stawiania się na rozkaz w Rawennie. Po śmierci Teodoryka hegemonia Ostrogotów została odrzucona przez Wizygotów. Italia pozostała we władzy Atalaryka, ale Hiszpania przeszła w ręce Amalaryka (syna córki Teodoryka Teodegoty, która poślubiła wizygockiego króla Alaryka II). Teudis

⁷⁰ Zob. Frank M. Ausbüttel, *Theoderich der Große*, Darmstadt 2003, s. 92-107.

⁷¹ Heather, dz. cyt. s. 252.

⁷² Tamże.

⁷³ Tamże, s. 253.

musiał poprzeć wywyższenie Amalaryka i po 531 roku zastąpił go na tronie. Królestwo Wizygotów nigdy więcej nie uległo dominacji Ostrogotów.

Podzielenie i zniszczenie ariańskich królestw przez Bizancjum.

W czasie politycznych przesileń w królestwie Ostrogotów Bizancjum nie interweniowało militarnie, ale użyło pośredniej metody *divide et impera* (dziel i rządź). Odłączając Burgundów i Wandalów od Ostrogotów Bizancjum stopniowo osłabiało tych ostatnich. Odrzucając wybór następcy (Atalaryka) przez Teodoryka cesarz wschodniego imperium doprowadził do rozdziału między Italią a Hiszpanią. Śmierć Eutaryka była doskonałą okazją dla Bizantyjczyków do odnowienia od dawna chowanej wrogości wobec Ostrogotów.

Jednak poprawne relacje nie ustały natychmiast. W latach 532-533 Ostrogoci udzielili znacznego wsparcia bizantyjskiej inwazji Belizariusza na królestwo Wandalów. Stało się to za sprawą Amalasuenty (matki Alaryka), która pragnęła uzyskać pomoc Bizancjum w celu zapewnienia jej synowi sukcesji na tron królestwa Ostrogotów⁷⁴. Choć doprowadziła ona do zamordowania szeregu jej przeciwników, nie udało się osiągnąć konsensusu w kwestii edukacji Alaryka. Czy była to edukacja wystarczająco zgodna z tradycją Ostrogotów, czy może zbyt rzymska? W październiku 534 roku zmarł Atalaryk. Amalasuenta została uwięziona przez jej krewnego Teodahada, którego pomogła osadzić na tronie krótko przedtem, a który później, w kwietniu 535 roku, polecił ją zamordować podczas kąpieli⁷⁵. Śmierć Amalasuenty skłoniła Justyniana, który został cesarzem wschodniego imperium w 527 roku, po śmierci Justyna, by wreszcie użyć siły militarnej⁷⁶. Wysłał Belizariusza z flotą na Sycylię, a drugą armię do gockiej Dalmacji. Postępował jak protektor królowej matki Gotów (Amalasuenty) w ostatnich latach jej życia, a zimą z 534 na 535 rok starał się nawet przekonać Teodahada, by zrzekł się swojej władzy nad Italią na rzecz Konstantynopola. Justynian pragnął osłabić panowanie Ostrogotów i wzmocnić papieżstwo.

Po klęsce Wizygotów w latach 507-508 i pokonaniu Wandalów w 534 roku przez Belizariusza Ostrogoci pozostali jedyną siłą przeciwną hegemonii papieżstwa na Zachodzie. Wkrótce potem, w 535 roku, Belizariusz zwrócił się przeciwko Ostrogotom. Zajął Sycylię, ale nie zaatakował Italii. Powodzeniem uwieńczona została także bizantyjska kampania w Dalmacji. Ofensywa dy-

⁷⁴ Jordanes wspomina, że Amalasuenta zwróciła się do wschodniego cesarza Justyniana, by otoczył ochroną ją i jej syna. Heine, *Jordanis: Gotengeschichte*, s. 149.

⁷⁵ Tamże, s. 149nn.

⁷⁶ Według Jordanesa (tamże, s. 151) Justynian wykorzystał zamordowanie Amalasuenty przez Teodahada jako pretekst do rozpoczęcia wojny. Zob. także Pedro de Palol i Gisela Ripoll, *Die Goten-Geschichte und Kunst in Westeuropa*, Augsburg 1999, s. 66: „casus belli”.

plomatyczna Justyniana trwała nadal, a król Teodahad był bliski poddania się. Ale nagle wiosną 536 roku nadeszły wieści o zwycięstwie Gotów nad Bizantyńczykami w Dalmacji w wojnie, która — gdyby została przez Gotów przegrana — musiałaby zakończyć się dla nich zupełną klęską. Ale czy Goci mogli zwyciężyć? Czy bieg wojny mógł zostać odwrócony? W końcu ani Justynian, ani Teodahad nie chcieli ustąpić, a wojna między Gotami a Konstantynopolem trwała nadal⁷⁷. Wojna skończyła się zupełnym unicestwieniem Ostrogotów w połowie VI wieku.

Złota era Ostrogotów w Italii była erą Teodoryka Wielkiego. Gdy ten zmarł, królestwo zaczęło podupadać. Stara rzymska zasada *divide et impera* była stosowana przez cesarzy wschodnich wobec ludów germańskich w ogólności, a zwłaszcza wobec Ostrogotów. W końcu nie zostało się żadne z germańskich królestw z wyjątkiem królestwa Franków, które mieniło się pomocnikiem i protektorem papieskiego Kościoła. Teodoryk, który nigdy nie podporządkował się papieżowi, był zdolnym władcą chwalonym nawet przez sługi Kościoła rzymskiego, np. w *Panegyricus dictus clementissimo regi Theoderico* (Pieśń pochwalna dla najmiłosierniejszego króla Teodoryka)⁷⁸ przez przyszłego biskupa Ennodiusza. Ennodiusz pisał o Teodoryku w wyraźnie pochwalnym tonie: „*regum maxime*” (największy z królów), „gwarant bezpieczeństwa państwa”, „pobożny”, „odważny”, „niezwycięzony”, dokonujący tak wielu wspaniałych czynów, iż nie sposób opowiedzieć o nich wszystkich, większy niż Aleksander Wielki (którego eulogie mogą być nawet fałszerstwami), jako że Aleksander nie znał prawdziwej wiary, którą wyznaje Teodoryk⁷⁹. Według Ennodiusza Teodoryk był zbawicielem starożytnego Rzymu, gwarantem pokoju i bezpieczeństwa, jakich nie było odpóhwicza, a jakie zapewnił pokonując Odoakrą⁸⁰. Ennodiusz chwalił Teodoryka za jego pokorę, jako że Teodoryk wiedział, iż jest jedynie narzędziem mocy i woli Bożej, i to bardziej godnym pochwały niż wschodni imperator przypisujący sobie tytuł *Alamannicus*⁸¹, który znacznie lepiej pasowałby do króla Gotów. Wreszcie Ennodiusz widział Teodoryka otoczonego purpurą, która jest barwą imperatorów! Cały panegiryk (pieśń

⁷⁷ Według Heather, *The Goths*, s. 254-263.

⁷⁸ Napisana wiosną 507 roku. Christian Rohr, *Der Theoderich-Panegyricus des Ennodius*, Monumenta Germaniae Historica. Studien und Texte, t. XII, Hannover 1995, s. 5. Należy pamiętać, że w 508 roku cesarz wschodu Anastazjusz poparł Chlodwiga, nękając Teodoryka swoimi atakami na wybrzeżu Adriatyku.

⁷⁹ Magnus Felix Ennodius, *Panegyricus dictus regi Theoderici*, w: Rohr, dz. cyt., s. 196-263 passim.

⁸⁰ Nawet Izydor z Sewilli przyznaje, że Teodoryk przywrócił Rzymowi część jego dawnej godności, gdyż odbudował mury miejskie i został uczczony przez senat pomnikiem ze złota. Heine, *Isidor: Gsechichte der Goten, Vandalen und Sueven*, s. 38.

⁸¹ „Ten, który pokonał Alemanów”. Rzymianie mieli zwyczaj tytułowania się nazwami pokonanych ludów.

pochwalna) wskazuje, że Ennodiusz uważał Teodoryka za bardziej godnego chwały niż cesarz Anastazjusz⁸². Ten charyzmatyczny przywódca królestwa Italii mógł zyskać entuzjazm ludzi i był postrzegany jako kontynuator Rzymu⁸³, ale nie był lubiany przez cesarzy wschodnich ani papieży. Po śmierci Teodoryka Justynianowi wystarczyło około dziesięciu lat, by zniszczyć królestwo Ostrogotów i w ten sposób wyrwać ostatni z trzech rogów z proroctwa Dn 7.

Trzy rogi, które zostały wyrwane według Dn 7,8 to: (1) Wizygoci pokonani przez Chlodwiga w „świętej wojnie” (498, 507-508) i później w VI wieku nawróceni na rzymski katolicyzm; (2) Wandalowie pokonani przez Bizancjum w 534 roku w ramach eliminacji „arian”; (3) Ostrogoci, którzy w połowie VI wieku zostali pokonani przez Bizancjum, po części dlatego, iż odmówili porzucenia arianizmu.

4. BIZANCJUM A 538 ROK

Jak dotąd wykazaliśmy, że królestwa ariańskie zostały pokonane przez siły rzymskokatolickie w ciągu około czterdziestu lat w pierwszej połowie VI wieku. To pomaga nam zrozumieć ogólne historyczne znaczenie proroctwa Dn 7. Jednak nie wyjaśniliśmy jeszcze, dlaczego 538 rok był w jakimkolwiek sensie szczególnie. Aby to uczynić, przyjrzymy się uważnie cesarzowi Justynianowi I i jego ambicji wzmocnienia papieństwa i prawdziwej (według niego) wiary. Następnie wrócimy do sytuacji politycznej w tamtym okresie, by przyjrzeć się jej z bizantyjskiego punktu widzenia, a to po to, by zrozumieć, co stało się w 538 roku. W tym roku religia i polityka zostały ze sobą ściśle powiązane.

Religijność Justyniana. Justynian miał zarówno religijne jak i polityczne powody, by zwalczać germańskich arian (Wandalów i Ostrogotów), którzy wciąż byli silni pod koniec lat 20. VI wieku. Bizantyjski cesarz był niewzruszony w swojej czołobitności wobec stolicy papieskiej. Od 527 swój szacunek dla papieństwa wyrażał w różnych pismach: kodycyłach (zbiorach prawnych przepisów cesarskich) i nowelach (aktualizacjach przepisów prawnych). Pisma te zostały zebrane i stanowią obecnie część tzw. *Corpus Iuris Civilis*, zbioru starożytnego prawa rzymskiego zrehabilitowanego przez Justyniana i uzupełnionego przez kolejnych cesarzy.

⁸² Magnus Felix Ennodius, *Panegyricus dictus regi Theoderici*, w: Rohr, dz. cyt., s. 196-263.

⁸³ W swoim *Edictum Theodorici Regis* z ok. 500 roku Teodoryk wydał także przepisy w kwestiach związanych z Kościołem: o tych, którzy umierając nie pozostawili testamentu (26); o niewolnika ukrywających się w kościele (70), o prowodyrach buntów (107), o składających ofiary według pogańskich rytów (108), o tych, którzy biorą duchownych jako zakładników i rabują kościelne dobra (125), o tych, którzy zajmują się kościelnymi pieniędzmi (126), a nawet prawo niedzielne o tych, którzy nie przestrzegają niedzieli uczestnicząc tego dnia w rozprawach — mieli oni być winni świętokradztwa (154).

Corpus Iuris Civilis był podstawą systemów prawnych w średniowieczu, a także głównym źródłem prawa krajów europejskich aż do rewolucji francuskiej. Jest to zbiór przepisów prawnych, które w znacznej mierze dotyczą religii. Składa się on z następujących części: *Institutiones*, *Codex Iustinianus* i *Novellae*. Jeden z rozdziałów *Codex Iustinianus* jest zatytułowany *De summa trinitate et ut nemo de ea publice contendere audeat* (O najwyższej Trójcy i aby nikt nie ważył się zwalczać jej publicznie). Większość fragmentów *Codexu* pochodzących z czasów Justyniana dotyczy heretyków Eutycha i Nestoriusza, którzy mieli inne zrozumienie natury Chrystusa. Tak więc prawo justyniańskie miało wiele wspólnego z religią. W rozdziale *Trinitate* znajdujemy m.in. list papieża Jana II z 25 marca 534 roku. Papież Jan II napisał do Justyniana, a właściwie do swojego „najjaśniejszego i najmiłosierniejszego Syna Justyniana”, który jest „najbardziej chrześcijańskim z cesarzy”⁸⁴. Dlaczego? Ponieważ Justynian dbał o poszanowanie stolicy rzymskiej i wszystkie sprawy podporządkowywał jej autorytetowi, dbając o zjednoczenie wszystkich pod jej autorytetem. W tym liście papież Jan II stwierdza, że Piotr był założycielem Stolicy Apostolskiej. Dlatego „stolica ta jest prawdziwie głową wszystkich Kościołów, jak stwierdzają zasady ojców [Kościoła] i dekrety cesarskie, co poświadczają słowa twojej czcigodnej pobożności”⁸⁵. Ponieważ Justynian podzielał pogląd ojców Kościoła i książąt, oznaczało to czas prosperity dla Kościoła. Papież chwalił cesarza za jego prawowierność i dziękował mu a to, że publicznie oznajmił swoje stanowisko wobec heretyków. Następnie papież zacytował list Justyniana, który nazwał *edictum*, datowany 6 czerwca 533 roku. W owym *edictum* Justynian podkreśla swoją prawowierność „oddając cześć Stolicy Apostolskiej” i papieżowi oraz pisząc:

Zawsze naszym największym pragnieniem było zachować jedność waszej Stolicy Apostolskiej i stan świętych Kościołów Bożych, jaki istnieje obecnie, aby trwały bez niepokoju i opozycji. Dlatego staraliśmy się zjednoczyć wszystkich kapłanów Wschodu i poddać ich Stolicy Waszej Świątobliwości. (...) Nie chcemy bowiem, by cokolwiek dotyczy stanu Kościoła (...) było omawiane bez wiadomienia Waszej Świątobliwości, jako że jesteś głową

⁸⁴ „The Code of Justinian”, t. I, 1.4, w: S.P. Scott, *The Civil Law*, Union 2001, t. XII, s. 10.

⁸⁵ Tamże, s. 11. Tytuł „głowa wszystkich Kościołów” był czymś upragnionym. Około 70 lat później patriarcha Konstantynopola aspirował do tego tytułu i posługiwał się nim. W 607 roku papież Bonifacy III poprosił cesarza Fokasa, aby zarezerwował ten tytuł z powrotem dla Kościoła rzymskiego, co ten uczynił. W ten sposób Fokas potwierdził zwyczaj, który istniał już w czasach Justyniana. Opisał to Paweł Diakon, historyk Longobardów. Zob. Alexander Heine, red., *Geschichte der Langobarden: Paulus Diakonus und die Geschichtsschreiber der Langobarde*, Phaidon 1992, t. IV, 36.154.

wszystkich świętych Kościołów, a my powinniśmy starać się wszelkimi sposobami służyć czci i autorytetowi waszej Stolicy⁸⁶.

Następnie Justynian pisze o heretykach (zwłaszcza Nestoriuszu) oraz o tym, że wszystkie Kościoły powinny trzymać się właściwej wiary głoszonej przez rzymską stolicę. Tekst ten ma formę wyznania wiary. Justynian pisze, że wszyscy kapłani, którzy są zgodni z Rzymem, tak nauczają, a następnie prosi papieża o listy do patriarchy Konstantynopola — który także pragnie podążać za rzymską stolicą — celem wyjaśnienia sytuacji i przekazania poleceń. Wreszcie Justynian prosi papieża, którego autorytet wciąż rośnie, by modlił za niego i zapewnił mu boską opatrzność. Papież, po zacytowaniu tego *edictum* z 533 roku w swoim liście z 534 roku potwierdza wszystko, co napisał Justynian o autorytecie i nauczaniu Stolicy Apostolskiej⁸⁷.

Widzimy, że Justynian gorliwie wzmacniał władzę papieża, wspominając ją przy każdej okazji i wywyższając. Jednak najwyraźniej autorytet papieżstwa był silniejszy na Wschodzie niż na Zachodzie, gdyż wszyscy kapłani Wschodu podporządkowywali się Stolicy Apostolskiej, zaś sam Rzym wciąż znajdował się w rękach barbarzyńców. Nawet jeśli ci barbarzyńcy zamierzali się zmienić w Rzymian, to i tak wyznawali niewłaściwą religię — byli ariańskimi chrześcijanami, co oznaczało, że niekoniecznie byli zainteresowani władzą papieża. Tak więc w 533 roku istniała tradycja rzymskiej władzy i supremacji, do której nawiązywały cesarskie dekrety, ale w Rzymie rzeczywistość była zupełnie inna.

Wojna Justyniana z Ostrogotami do 538 roku. Po zawarciu pokoju z Persją w 533 roku Justynian zaplanował zagładę Ostrogotów i Wandalów. Pragnął odtworzyć imperium rzymskie na Zachodzie basenu Morza Śródziemnego. Tak więc polecił swoim generałom Belizariuszowi i Narsesowi, by rozpoczęli kampanie przeciwko Wandalom i Ostrogotom w 534 roku. Wandalowie zostali zmiecieni w tym samym roku. Jako uzasadnienie tej wojny wymyślono oskarżenie, iż Wandalowie są piratami. Wojny przeciwko Ostrogotom nie dało się uzasadnić w podobny sposób, gdyż przez dłuższy czas byli sprzymierzeńcami imperium bizantyjskiego. Jednak, jak wspomnieliśmy, Amalasuenta, córka Teodoryka i „przyjaciółka” dworu bizantyjskiego została zamordowana w Rawnie w wyniku walki o władzę. To morderstwo zostało wykorzystane jako pretekst i *casus belli* (powód wojny). W 535 roku nastąpiła bizantyjska inwa-

⁸⁶ Scott, dz. cyt., t. XII, s. 11-12.

⁸⁷ Tamże.

zja na Sycylię⁸⁸. Belizariusz podbił Sycylię, by pozbawić Ostrogotów chleba. Latem 536 roku obległ Neapol przenosząc działania wojenne na teren Italii. W listopadzie miasto poddało się, co doprowadziło do obalenia i zamordowania króla Teodahada listopadzie i grudniu 536 roku. Starszyzna Gotów nie była zadowolona z rządów Teodahada, gdyż ten nie uczynił nic, by pomóc obrońcom Neapolu — najwyraźniej liczył na dyplomatyczne rozwiązanie. Rzecz w tym, że Teodahad był filozofem, a nie wodzem⁸⁹.

Po śmierci Teodahada Goci wybrali jako nowego króla Witigesę, który poślubił Matasuentę córkę Amalasuenty, aby potwierdzić samego siebie jako władcę z rodu Amalów w linii Teodoryka — nie przez urodzenie w dynastii, ale przez swoje czyny. Próbował ułagodzić Justyniana twierdząc, że jego małżeństwo z Matasuentą i śmierć Teodahada znoszą powód do wojny wysuwany przez cesarza, jako że zamordowanie Amalasuenty zostało już pomśczone⁹⁰. Mimo to siły Bizancjum pod wodzą Belizariusza wkroczyły do Rzymu w grudniu 536 roku. Po kilku bitwach Witiges rozpoczął oblężenie Rzymu w lutym i marcu 537 roku. Przez cały rok trwały wzajemnie wyniszczające walki, aż w grudniu 537 roku zawarto trzymiesięczny rozejm, podczas którego bizantyjska armia została wzmocniona. W tym samym roku Goci urządzili wyprawę do Dalmacji i oblegli Salonę, ale nie udało im się zdobyć miasta.

Tak oto 537 rok był rokiem porażek Gotów. Jednak siły bizantyjskie dowodzone przez Belizariusza były praktycznie zamknięte w Rzymie wskutek gockiego oblężenia. Tak więc Belizariusz spróbował nowej strategii — wysłał jazdę na północ do Picenum, krainy gęsto usianej gockimi osadami, by zagrozić żonom i dzieciom wojowników oblegających Rzym. Ta strategia podziałała. W Marcu 538 roku Witiges zarzucił oblężenie i wycofał się z Rzymu na północ przeciwko bizantyjskiej jeździe, która zaległa obozem w Rimini⁹¹. Belizariusz skorzystał z okazji i zaatakował wycofujących się, wyczerpanych Gotów przy moście Mulwijskim (gdzie w 312 roku Konstantyn pokonał Maksencjusza), kładąc trupem kilkuset wojowników⁹².

Tak więc w marcu 538 roku Rzym został w końcu uwolniony od barbarzyńskiej władzy i mocy — po raz pierwszy od 476 roku. Jest to fakt nie do przeceńnienia. Wydaje się, że proroctwo Dn 7,25 traktuje wyrwanie ostatniego z trzech

⁸⁸ Ausbüttel, dz. cyt. 154-155. Zob. także Pedro de Palos i Gisela Ripoll, *Die Goten. Geschichte und Kunst in Westeuropa*, Augsburg 1999, s. 66; Jordanes, *Gothic History*, s. 60, w: Heine, *Jordanis: Gotengeschichte*, s. 151.

⁸⁹ de Palos i Ripoll, *Die Goten*, s. 66.

⁹⁰ Cassiodori Senatoris Variae. Mommsen, t. XII, s. 318nn. Variae 10.31; 10.32; 10.33.

⁹¹ Heather, dz. cyt. s. 264.

⁹² John Julius Norwich, *Byzanz: Der Aufstieg des Oströmischen Reiches*, Düsseldorf 1998, s. 256-257.

rogów jako *terminus a quo* (datę początkową) wzrastania małego rogu. 538 rok był wyraźnie decydujący w tym procesie.

Ostateczne pokonanie Ostrogotów po 538 roku. Owszem, Ostrogoci walczyli nadal, ale ponosili klęskę za klęską⁹³. 538 rok jest punktem zwrotnym w wojnie gocko-bizantyjskiej. Przed 538 rokiem Bizantyjczycy są najeźdźcami, a Goci obrońcami. Po 538 roku to Ostrogoci czuli się jak najeźdźcy, gdy utracili swoje siedziby. Toczyli ciężkie walki aż do 553 roku, ale nie mieli już nadziei na zwycięstwo. W 540 roku Witiges został obalony, a nawet rozpaczliwe wysiłki Totili w latach 40. VI wieku oraz jego następcy Teji i innych w latach 50., by zmienić bieg historii, nie zdały się na nic.

Goci musieli oddać część swoich terytoriów Frankom, ale chcieli zatrzymać północną część Italii. Odzyskali nawet Rzym w 547 roku, ale nie byli w stanie go utrzymać. Formalny traktat pokojowy został zawarty w 551 roku, ale Justynian zamierzał zupełnie zniszczyć Gotów. W 551 roku gocka flota poniosła

Trzy wyrwane rogi to Wizygoci, Wandalowie i Ostrogoci

klęskę pod Ankoną. W kwietniu 552 roku Narses wkroczył do Italii i po kilkuletniej kampanii opnował Półwysep Apeniński. Wschodnia Wenecja, Werona i Brescia były ostatnimi twierdzami Gotów w latach 50. W 561 roku wszelki opór Gotów wobec bizantyjskich najeźdźców w Italii został przełamany⁹⁴. Nawet Jordanes, historyk Gotów, pisał o Bizantyjczykach jako „zwycięskim i trium-

fującym Justynianie i jego konsulu Bielizariuszu, zwanych «Vandalicus», «Africanus» czy «Geticus»⁹⁵. Od tego czasu nazwa „Goci” odnosi się wyłącznie do Wizygotów czyli Gotów w Hiszpanii, którzy przyjęli rzymski katolicyzm zaledwie kilkadziesiąt lat później. W procesie tym przykład dał wówczas Rekared I w 587 roku, a za nim poszła starszyzna i lud Wizygotów w 589 roku podczas Trzeciego Synodu w Toledo. Na tym zjeździe podpisano formalny dokument stwierdzający przejście Wizygotów na katolicyzm. To oznaczało koniec arianizmu wśród Wizygotów z wyjątkiem kilku ariańskich buntów, które zostały szybko stłumione⁹⁶. Kiedy Maurowie przybyli na Półwysep Iberyjski w 751 roku, zastali tam wizygockie i w pełni rzymskokatolickie królestwo.

⁹³ Heine, *Jordanis: Gotengeschichte*, s. 151-167. Jordanes pisał w 551 roku.

⁹⁴ Heather, dz. cyt., s. 266-271.

⁹⁵ Tytuły nadawane zwycięzcom nad Wandalami i Ostrogotami. Te zwycięstwa były oczywiście bardzo ważne dla Bizancjum. Zob. Heine, *Jordanis: Gotengeschichte*, s. 154.

⁹⁶ Por. opis nawrócenia Wizygotów na rzymski katolicyzm wg Izydora w: Heine, red., *Isidor: Geschichte der Goten, Vandalen und Sueven*, s. 42-48.

Podsumowując, trzy rogi, o których mowa w Dn 7, wyrwane, aby umożliwić wzrost małego roku i jego potęgę, zostały unieszkodliwione i pozbawione siły w pierwszej połowie VI wieku. Byli to Wizygoci pokonani w latach 507-508 przez Franków sprzymierzonych z Bizancjum, Wandalowie pokonani przez Bizancjum w 534 roku oraz Ostrogoci pokonani przez Bizantyjczyków w latach 536-553 (lub 536-561)⁹⁷. Szczególnym rokiem w tym procesie był 538 rok, jako że w tym roku równowaga sił zmieniała się i odtąd Ostrogoci stale tracili grunt. Rzym został uwolniony spod władzy barbarzyńców po raz pierwszy od czasu, gdy został zajęty przez Odoakra. W tym wszystkim najwięcej zyskało papieństwo. Bizancjum miało stracić Italię, ale papieństwo zyskiwało na sile w kolejnych wiekach, aż osiągnęło szczyt swojej potęgi w czasach krucjat.

Historia łączenia Kościoła z państwem. W tym miejscu należy wspomnieć kilka faktów dotyczących nieświętej praktyki łączenia Kościoła z państwem. Aby spojrzeć na historię z tej perspektywy, należy powtórzyć pewne historyczne fakty, aby przyrzeć się im w tym szczególnym kontekście. Papieństwo uczestniczyło w tych wszystkich wydarzeniach. Dekrety Justyniana, prawo i militarne ataki miały na celu wywyższenie papieskiej potęgi. Nawet historycy obojętni religijnie przyznają, że tak było⁹⁸. Prawodawstwo samego Justyniana miało na celu to, by papieństwo nabierało coraz większego znaczenia religijnego i politycznego. W jednej ze swoich noweli zarządził on, że kapłan jest strażnikiem duszy, a cesarz gwarantem publicznego dobrobytu (nov. 6).

Jednak cesarz nadal odpowiadał za wiarę i dyscyplinę kościelną — to on kontrolował Kościół i wytracał heretyków (nov. 132). Taki status nosi miano „cezaropapizmu”. Koncepcja ta była wyznawana w czasach średniowiecza zwłaszcza we wschodniej części basenu Morza Śródziemnego. W zachodniej części basenu Morza Śródziemnego i w północnej Europie ustalił się inny stan rzeczy — tam papież zwalczali cesarze, co było rzeczą nie do pomyślenia w Konstantynopolu. Jak na ironię, to właśnie Justynian otworzył drogę do wywyższenia papieża ponad świeckich władców, ustalając swoim dekretem, że to biskup starożytnego Rzymu ma być pierwszym wśród wszystkich

⁹⁷ Nie popieram poglądu, według którego Herulowie byli trzecią pokonaną potęgą, a to z następujących powodów: (1) To nie Herulowie zostali wyniszczeni po pokonaniu Odoakra przez Teodoryka. To prawda, że Odoaker pochodził częściowo z Herulów, ale jego żołnierze byli najemnikami z różnych plemion. Nie istniało coś takiego jak „królestwo Herulów”. (2) Walka Teodoryka z Odoakrem nie miała nic wspólnego z rzymskim papieństwem. Papieństwo nie zyskało nic na przejściu władzy nad Italią z rąk Odoakra w ręce Teodoryka.

⁹⁸ Hermann Schreiber: *Geschichte der Päpste*, s. 37: „Fakt ten jest wyjątkowy w dziejach świata, a jeśli potrzebujemy dowodu na to, co było prawdziwą misją papieństwa, dowód jest następujący: nawet szereg mało znaczących papieży był w stanie obronić papieństwo i prymat rzymskiej stolicy przeciw Belizariuszowi i Longobardom, jak również arianom i innym heretykom”.

kapłanów (rzymskim *pontifexem maximusem*), podczas gdy biskup nowego Rzymu (patriarcha Konstantynopola) ma być na drugim miejscu w hierarchii władzy. Najwyraźniej miało to oznaczać, że rzymski *pontifex* miał panować nad całym chrześcijaństwem (nov. 131)⁹⁹. Dlaczego Justynian nie uczynił patriarchy Konstantynopola głową chrześcijaństwa? To oczywiste, że rywal u boku stanowi większe zagrożenie niż duchowy przywódca w dalekim Rzymie. Z drugiej strony, po upadku Ostrogotów nie było w Rzymie dostatecznie silnego świeckiego przywódcy. Dlaczego więc papież nie miałby być także politycznym przywódcą w tym regionie? Byłby to naturalny stan rzeczy i taki właśnie został zadekretowany przez Justyniana kilka lat później w przepisach wykonawczych nadających papieżowi także świecką władzę na Zachodzie.

W 538 roku Teudebert, król Franków, odwoływał się do papieża Wigiliusza (537-555) w kwestii dyscypliny pokutnej, co świadczy o nieprzerwanych więziach między królestwem Franków a papiestwem od czasów Chlodwiga. Teudebert został nazwany „*magnus, religiosus, christianus princeps*” (wielkim, uduchowionym, chrześcijańskim księciem) przez dostojników Kościoła Rzymskokatolickiego¹⁰⁰. W 539 roku przyczynił się także do pokonania Ostrogotów, którym początkowo fałszywie zaoferował pomoc, a potem skutecznie zwalczał. Ostrogoci ze wszystkich stron byli otoczeni przez wrogów. Nic dziwnego, że Kościół był zadowolony z Teudeberta i jego Franków. W Italii Kościół mógł liczyć na pomoc zarówno Bizancjum jak i armii Franków. Co prawda Teudebert walczył także przeciwko Bizancjum, bo nie chciał, by ktokolwiek zwyciężył w wojnie — zależało mu tylko na własnych korzyściach (*divide et impera*). Oczywiście w tej sytuacji najwięcej korzystał Kościół w Italii, a zwłaszcza papiestwo.

Na początku oblężenia Rzymu przez Ostrogotów papieżem był Sylweryusz (536-537)¹⁰¹. Właściwie to Wigiliusz powinien być zostać papieżem po śmierci papieża Agapita I (535-536) w Konstantynopolu. Cesarzowa Teodora chciała, by Wigiliusz, jako reprezentant papiestwa w Konstantynopolu, objął tron papieski i pomógł w powrocie do władzy Antymowi, zdetronizowanemu patriarche Konstantynopola. Agapit ogłosił Antyma monofizyckim heretykiem, który interweniował u cesarza na rzecz Ostrogotów. Ale Agapit był bardziej zainteresowany teologicznymi dysputami niż pomaganiem heretyckim arianom. Agapit zmarł nagle, przypuszczalnie z pomocą intryg Teodory, a może nawet za sprawą Wigiliusza. Ale zanim Wigiliusz mógł zostać papieżem, ostrogocki

⁹⁹ Bernhard Schimmelpfennig, *Das Papsttum*, Darmstadt 1988, s. 61-62.

¹⁰⁰ Deschner, dz. cyt., t. IV, s. 96.

¹⁰¹ Opis lat 537-538 według Deschner, dz. cyt., t. IV, s. 426-430.446-450.

król Teodahad doprowadził do inwestytury Sylweriusza, syna byłego papieża Hormizdasa. W grudniu 536 roku Sylweriusz powitał Belizariusza i jego pięćotysięczną armię w Rzymie, a niewielki ostrogocki garnizon ratował się ucieczką. Belizariusz został przyjęty jako wybawca od heretyckiej okupacji. Jednak wiosną 537 roku Witiges wrócił na czele stutysięcznej armii i obległ Rzym. Belizariusz nie ufał w pełni Sylweriuszowi — podejrzewał go, że wobec przeważającej siły Ostrogotów może on przejść na ich stronę. Sylweriusz został wzięty do niewoli, a Wigiliusz, który przekupił Belizariusza sumą 200 sztuk złota, został wybrany na papieża 22 marca 537 roku. Sylweriusz został wysłany do Konstantynopola, ale Justynian, który nie zgadzał się z całą tą procedurą, odesłał go z powrotem. Ostatecznie został on pojmany na rozkaz Wigiliusza i zamordowany 2 grudnia 537 roku.

W 537 roku Ostrogoci pod wodzą Witigesa atakowali nieustannie Rzym, ale nie byli w stanie go zająć. Oddziały Belizariusza, częściowo złożone z Hunów, były dobrze wyszkolone i trudno było je pokonać. Druga armia wysłana z Konstantynopola wkroczyła do Italii i zaatakowała osady Ostrogotów, gdzie pozostały kobiety i dzieci, gdyż mężczyźni brali udział w oblężeniu Rzymu. W końcu oblężenie przerwano i miasto było wolne od ariańskiej dominacji po raz pierwszy od 476 roku. Teraz papież mógł wreszcie panować zgodnie z dekretami Justyniana, niepowstrzymywany przez Ostrogotów ani żadnych innych arian.

W 538 roku wizja imperium rzymskiego według Justyniana — imperium przywróconego rzymskiemu Kościołowi, bez władztwa germańskich plemion ariańskich — stała się bliska realizacji. Historia to proces, a czasy nie zmieniają się nagle. Ale gdybyśmy chcieli ustalić datę przejścia od panowania Gotów do panowania Kościoła rzymskiego w Italii, to 538 rok wydaje się najtrafniejszy. W wyniku wycofania się Ostrogotów papież mógł przystąpić do działania zgodnie z nowelami Justyniana i stać się religijnym i politycznym władcą zachodniej części imperium rzymskiego. Frankowie byli jego naturalnymi sprzymierzeńcami i pozostali nimi aż do rewolucji francuskiej.

5. PODSUMOWANIE

1. Jeśli chcemy zrozumieć prorocstwo Daniela o „czasie i dwóch czasach i pół czasu” (Dn 7,25), musimy sięgnąć do *Apokalipsy Jana* i zrozumieć, że wyrażenie „czas i dwa czasy i pół czasu” oznacza 1260 dni. Zgodnie z zasadą „dzień za rok” 1260 proroczych dni oznacza 1260 rzeczywistych lat.

2. Papiestwo jest wypełnieniem symbolu małego rogu. 1260 lat dobiegło końca w 1798 roku, kiedy pojmanie i uwięzienie papieża przez francuską armię rewolucyjną położyło kres nieświętej unii Kościoła i władzy świeckiej. Dlatego 538 rok jest datą początkową okresu 1260 lat.

3. W 538 roku proces wyrwania ostatniego z trzech „rogów” osiągnął punkt kulminacyjny — po raz pierwszy od 476 roku Rzym był wolny od Arian i papież mógł działać zgodnie z cesarskimi dekretami, jako głowa wszystkich Kościołów. Od tej pory potęga „małego rogu” stale wzrastała. Od czasu do czasu zdarzały się pewne trudności, ale władza papieska rosła na przestrzeni wieków.

4. W 508 roku zaczęła się unia tronu i ołtarza — „obrzydliwość spustoszenia”. Chlodwig walczył w imieniu Kościoła, a Kościół służył Chlodwigowi. W latach 508-538 nastąpiły decydujące uderzenia w przeciwników papieskiej supremacji, a potęgi polityczne symbolizowane przez trzy wyrwane rogi zostały zneutralizowane, dzięki czemu mały róg mógł wzrastać i działać. Trzy wyrwane rogi to Wizygoci, Wandalowie i Ostrogoci.

5. W 1798 roku potęga odpowiedzialna za połączenie tronu i ołtarza (Frankowie/Francja) zakończyła tę unię i rozpoczęła nową epokę. Prawo Justyniana, które obowiązywało w średniowieczu, zostało zastąpione kodeksem napoleońskim, który stał się podstawą współczesnych systemów prawnych. Ta zmiana oznaczała koniec średniowiecznej rzymskokatolickiej supremacji.

Dodatek

Cesarze bizantyjscy w latach 457-610

Leon I	457-474
Leo II.....	474
Zenon.....	474-491
Anastazjusz I.....	491-518
Justyn I.....	518-527
Justynian.....	527-565
Justyn II	565-578
Tyberiusz II	578-582
Maurycjusz.....	582-602
Fokas	602-610

Papieże w latach 440-604

Leon I, „Wielki”	440-461
Hilary	461-468
Symplicjusz.....	468-483
Feliks III.	483-492
Gelazjusz I	492-496
Anastazy II	496-498
Symmachus.....	498-514
(Laurencjusz, antypapież	498, 501-506)
Hormizdas	514-523
Jan I	523-526
Feliks IV.....	526-530
Bonifacy II.....	530-532
(Dioskur, antypapież.....	530)
Jan II.....	533-535
Agapit I.....	535-536
Sylweryusz.....	536-537
Wigiliusz.....	537-555
Pelagiusz II.....	579-590
Grzegorz I, „Wielki”	590-604

TYTUŁ ORYGINAŁU
*Historical Confirmation of Prophetic Periods.
Historical Confirmation of the Year 538
as the Beginning of the 1,260-Day Prophecy*

TEUMACZ
Jan Trzeciak

REDAKTOR
Stanisław Niedziński

Copyright 2010 © Biblical Research Institute
General Conference of Seventh-day Adventists
Copyright 2017 © Stowarzyszenie Kaznodziejskie
Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Polsce